INTERNET MAKONIDA O'ZBEK TILI VA MILLIY KONTENTNI RIVOJLANTIRISH

Ibroximjonova Shoxista
Andijon davlat chet tillari institutiXorijiy til va adabiyoti Ingliz tili fakulteti talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy axborot jamiyati va globallashuv sharoitida internet makonida o'zbek tilining nufuzini oshirish, milliy raqamli kontent hajmi hamda sifatini boyitish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli makonda o'zbek tilini rivojlantirishning asosiy omillari, lingvomadaniy me'yorlarni saqlab qolish hamda sun'iy intellekt texnologiyalarida o'zbek tilining integratsiyalashuvi masalalari yoritib beriladi. Muallif o'zbek tilidagi ilmiy, badiiy va ta'limiy manbalarni raqamlashtirish hamda zamonaviy elektron lug'atlar, avtomatik tarjima tizimlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: internet makoni, o'zbek tili, milliy kontent, raqamlashtirish, lingvokulturologiya, sun'iy intellekt, elektron lug'at, axborot makoni.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию вопросов повышения статуса узбекского языка в интернет-пространстве, а также обогащения объема и качества национального цифрового контента в условиях современного информационного общества и глобализации. В исследовании рассматриваются ключевые факторы развития узбекского языка в цифровоˇ среде, сохранение лингвокультурологических норм и интеграция узбекского языка в технологии искусственного интеллекта. Автор предлагает практические рекомендации по цифровизации научных, художественных и образовательных ресурсов, а также совершенствованию электронных словареиˇ и систем автоматического перевода.

Ключевые слова: интернет-пространство, узбекскииˇ язык, национальныиˇ контент, цифровизация, лингвокультурология, искусственныиˇ интеллект, электронныиˇ словарь, информационное пространство.

Abstract. This article is devoted to the analysis of issues related to enhancing the status of the Uzbek language on the Internet, as well as enriching the volume and quality of national digital content under the conditions of the modern information society and globalization. The study examines key factors in the development of the Uzbek language in the digital environment, the preservation of linguoculturological norms, and the integration of the Uzbek language into artificial intelligence technologies. The author proposes practical recommendations for the digitization of scientific, literary, and educational resources, as well as the improvement of electronic dictionaries and automatic translation systems.

Keywords: cyberspace, Uzbek language, national content, digitization, linguoculturology, artificial intelligence, electronic dictionary, information space.

Kirish.

Globallashuv va jadal texnologik taraqqiyot davrida har bir xalqning milliy o'zligini, tili hamda madaniyatini saqlab qolishi to'g'ridan-to'g'ri uning raqamli makondagi ishtirokiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Bugungi kunda internet nafaqat axborot almashish va muloqot vositasi, balki tillarning yashashi, rivojlanishi hamda xalqaro miqyosda o'z raqobatbardoshligini namoyon etishini belgilovchi asosiy platformaga aylandi. Shu nuqtai nazardan, o'zbek tilini internet makonida faol qo'llash, sifatli va mazmunan boy milliy kontent yaratish hamda uni elektron resurslar orqali tizimli boyitib borish bugungi kunning eng dolzarb ma'naviy va ilmiy-amaliy vazifalaridan biridir.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining til siyosatini takomillashtirish, o‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzini oshirish va uni raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash bo‘yicha belgilab bergan ustuvor vazifalari ushbu yo‘nalishdagi amaliy ishlarga kuchli turtki bo‘ldi. Internet makonida milliy til va kontentni rivojlantirish faqatgina matnlar hajmini ko‘paytirishdan emas, balki tilning lingvokulturologik va pragmatik parametrlarini raqamli resurslarda to‘g‘ri va aniq aks ettirishdan iboratdir.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili va metodologiya.

Internet va elektron makonda tilning amal qilish xususiyatlari zamonaviy tilshunoslik hamda kompyuter lingvistikasining markaziy masalalaridan biridir. Lisoniy dunyoqarash va madaniyatning tilda aks etishi masalalarida N.V.Ufimseva, V.A.Maslova hamda E.M.Vereshagin va V.G.Kostomarovlarning tadqiqotlari muhim nazariy zamin bo‘lib xizmat qiladi. Ularning ta’kidlashicha, har bir milliy til o‘zining kognitiv va madaniy kategoriyalarini saqlaydi hamda raqamlashtirish jarayonida bu xususiyatlar lisoniy kod shaklida mustahkamlanishi lozim.

O‘zbek tilshunosligida fe’l leksikasi, milliy-madaniy konnotatsiya va ularni elektron lug‘at maqolalarida kodlashtirish masalalari S.B.Yuldasheva tomonidan tadqiq etilgan. Izlanishlarda ta’kidlanganidek, o‘zbek tiliningsemantik rang-barangligi, islomiy qadriyatlar, ijtimoiy iyerarxiya va milliy muloqot odobi (evfemizm, implikatura, muloyimlik strategiyalari) elektron resurslar hamda lug‘atlarda ko‘p parametrli yondashuv ostida aks ettirilishi zarur. Tadqiqot metodologiyasi sifatida qiyosiy-semantik, lingvomadaniy va pragmalingvistik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Internet makonida o‘zbek tili va milliy kontentni rivojlantirish omillari.

Internet makonida o‘zbek tilining mavqeini mustahkamlash va milliy kontent boyligini ta’minlash quyidagi asosiy yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

1. Raqamli va elektron lisoniy resurslarni yaratish: O‘zbek tilining izohli, terminologik va sohaga oid elektron lug‘atlarini, tushuntirish va ma’lumotlar bazasini yaratish. Lug‘atlarda nafaqat denotativ ma’no, balki illokutiv funksiya, ijtimoiy kontekst va muloyimlik darajasini ko‘rsatuvchi lingvomadaniy parametrlarni kodlashtirish.
2. Neirosetlar va sun’iy intellekt modellariga integratsiyalashuv: Bugungi kunda yirik til modellari (LLM), avtomatik tarjima tizimlari (Google Translate, Yandex Translate va b.) hamda ovozli assistentlarda o‘zbek tili korpusining sifatli va boy matnlar bilan to‘ldirilishini ta’minlash.
3. Sifatli va ishonchli media-kontent salmog‘ini oshirish: Ta’limiy, badiiy, ilmiy-ommabop yo‘nalishlarda o‘zbek tilidagi maqolalar, videodarslar, podkastlar va platforma kontentlarini ko‘paytirish. Vikipediya va shunga o‘xshash ochiq ensiklopediyalarda o‘zbekcha maqolalar sifatini yaxshilash.

Tahlil va natijalar.

O‘zbek tili internet makonida tez rivojlanayotgan tillardan biri bo‘lsa-da, kontent sifati va tildan foydalanish samaradorligi bo‘yicha muayyan muammolar saqlanib qolmoqda. Tarmoqdagi ko‘plab sayt va kanallarda imloviy, grammatik va uslubiy xatoliklarning uchrab turishi, shuningdek, ilmiy va texnik sohalarga oid ishonchli o‘zbekcha manbalarning yetarsizligi kuzatiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek tilidagi milliylik va madaniy xususiyatlar raqamli kontentda to‘g‘ri aks etishi uchun elektron lug‘at va lingvistik bazalarga ko‘p bosqichli parametrlar kiritilishi lozim. Masalan, milliy muloqotdagi hurmat kategoriyalari (tashrif buyurmoq, tanavvul qilmoq), evfemizmlar hamda diniy-axloqiy tushunchalar fe’l leksikasi va elektron manbalarda madaniy kontekst bilan birga tushuntirilsa, sun’iy intellekt va tarjima dasturlari o‘zbekcha matnlarning nozik ma’no qatlamlarini to‘g‘ri idrok eta boshlaydi.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, internet makonida o'zbek tili va milliy kontentni rivojlantirish – bu milliy o'zlikni va boy madaniyatimizni saqlab qolish hamda kelajak avlodga yetkazishning eng samarali strategiyasidir.

Ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada jadallashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

– O'zbek tilining milliy milliy matnlar korpusini (National Corpus of the Uzbek Language) kengaytirish va ochiq foydalanishga topshirish;

– Elektron lug'at va dasturlarda lingvokulturologik va pragmatik ko'rsatkichlarni (Search & Tagging systems) keng joriy etish;

– Yosh tadqiqotchilar va talabalar o'rtasida o'zbekcha vikipediya hamda ilmiy-ommabop saytlar uchun sifatli maqolalar yozish tanlovlarini muntazam o'tkazish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (References)

1. Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili (Fonetika). — Toshkent: Fan va texnologiya, 2005.
2. Nurmonov A. O'zbek tilshunosligi tarixi. — Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002.
3. Qurbonova M. O'zbek yozuvi tarixi va grafikasining nazariy asoslari. — Toshkent: Universitet, 2014.
4. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. — Toshkent: Fan, 2002.
5. Mahmudov N. Tilning jamiyatdagi vazifasi va o'zbek alifbosi masalalari. — Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
6. Karimov S. O'zbek grafikasi va imlo qoidalari. — Toshkent: Akademnashr, 2021.
7. Boduen de Kurtene I.A. Izbrannye trody po obshchemu jazykoznaniju. — Moskva: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR, 1963.
8. Boltayev M. Hozirgi o'zbek tilida fonologik tizim va grafema munosabatlari. — Toshkent: Fan, 2018.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.